

Kirkelig fellestråd i Oslo

Dato: 11.06.2015

Saksnummer: 2015/25/11/TNF

Sak F 11/15 Evaluering av avtale om revisortjenester 2011-2014 fra KPMG

Sak H 25/15 Evaluering av avtale om revisortjenester 2011-2014 fra KPMG

Hovedkomiteen vedtok i møte 24.3.2015, sak H 13/15, å nedsette en arbeidsgruppen for å evaluere avtalen om revisjonstjenester for perioden 2011 – 2015.

Arbeidsgruppen avla sin rapport 5.6.2015 og oversendte rapporten til kirkevergen ved brev av samme dato.

Til grunn for arbeidsgruppens arbeid ble innhentet rapport fra h.h.v. KPMG hvor de foretok en selvevaluering. I tillegg foretok økonomiavdelingen en evaluering. Begge oversendte sine evalueringer 29.4.2015.

KPMG ble gitt mulig å gi tilsvaret på økonomiavdelingens evaluering. Deres tilsvaret ble oversendt kirkevergen 01.06.2015.

Arbeidsgruppen har i tillegg til en kort redegjørelse for KPMGs selvevaluering og økonomiavdelingens evaluering, framlagt informasjon om avtalte priser og faktiske revisjonskostnader for 2011 – 2014, redegjort for forhold som ikke er i tråd med avtalen mellom KfiO og KPMG og anbefalinger til arbeidet med ny anbudsprosess i forbindelse med ny avtale om revisjonstjenester for 4 år.

For nærmere informasjon vises til arbeidsgruppens rapport som vedlegges saksforelegget. Vedleggene til rapporten foreligger som uttrykt vedlegg.

Kirkevergens innstilling:

Hovedkomiteen inviterer Fellestrådet til følgende vedtak:

1. Fellestrådet tar rapporten «evaluering av avtalen om revisortjenester fra KPMG 2011 – 2014, til orientering.
2. Fellestrådet forutsetter at arbeidsgruppens anbefalinger tas i betraktning ved utarbeidelse av konkurransegrunnlaget for ny anbudsinnhenting av revisortjenester for neste periode.

Robert Wright
Kirkeverge

EVALUERING AV AVTALE OM REVISOR- TJENESTER FRA KPMG 2011 – 2014

En rapport fra arbeidsgruppe nedsatt av Hovedkomiteen 24.03.2015

05.06.2015

Innledning

Hovedkomiteen vedtok i møte 24.3.2015, sak H 13/15, å nedsette en arbeidsgruppe med mandat å evaluere avtalen om revisortjenester for perioden 2011 – 2014.

Hovedkomiteen nedsatte følgende personer til arbeidsgruppen:

- Nils Martin Espegren
- Martin Hill Oppegaard
- Betzy Marie Ellingsen Tunold
- Karen Eldbjørg Toven

Fra administrasjonen: Tore N. Forset og Tor Fredrik Wisløff

Mandat:

1. Utvalget innhenter underlagsmateriale og informasjon som grunnlag for sitt arbeid, bl.a.
  - a. Informasjon om hvordan KPMG planla og gjennomførte sitt revisjonsarbeid
  - b. Informasjon fra KfiOs økonomiavdeling h.h.v. fra KfiOs regnskapsenhet og fra team for menighetsregnskap
  - c. Utvalget kan også be ledelsen i KfiO om en samlet vurdering sett fra deres side
2. Evaluere hvordan avtalens ulike bestemmelser er fulgt opp og om revisors arbeid i avtaleperioden er i tråd med konkurransegrunnlag og kontrakten for øvrig
3. Sette opp punktvis forhold og avvik utvalget finner, og komme med anbefalinger som tas med i arbeid med anbudsinnhenting og ny avtale om revisjonstjenester for ny periode

Betzy Marie Ellingsen Tunold meldte at hun ikke hadde anledning til å delta i arbeidet.

Utvalget har hatt 3 møter og korrespondert på epost.

Overordnet informasjon

Overordnet er KfiO og KPMG enige om at revisjon av KfiOs regnskap har fungert godt, men med forbedringspunkter. Hovedutfordringen er regnskap og revisjon av menighetenes regnskap.

I det videre gjennomgår avtalen, vurderinger av den, sterke og svake sider av samarbeidet.

Utvalget har også laget en liste over punkt som bør være aktuelle når ny revisoravtale skal utlyses over sommeren 2015.

Innhentet informasjon

Arbeidsgruppen har innhentet informasjon fra KPMG med anmodning om deres evaluering av revisjonsarbeidet, og fra økonomisjefen/økonomiavdelingen om deres vurdering av utført revisjonsarbeid i den aktuelle perioden. Arbeidsgruppen fikk økonomiavdelingens

kommentarer til KPMGs egnevaluering. KPMG har også fått økonomiavdelingens kommentarer, og oversendt sine kommentarer til økonomiavdelingens innspill i forhold til KPMGs egnevaluering. Arbeidsgruppen legger til grunn at den har god nok informasjon og oversikt til å kunne trekke konklusjoner

KPMGs evaluering av revisjon utført for Kirkelig fellestråd i Oslo med menigheter

KPMG oversendte sin evaluering ved brev av 29.5.2015. Nedenfor er tatt inn resyme av KPMGs egnevaluering. For nærmere informasjon vises til nevnte brev, som følger vedlagt denne rapporten.

KPMGs egnevaluering

Fungert godt

- Revisjon av KfiOs regnskaper
- Merverdiavgiftskompensasjon
- Samarbeid med KfiOs ledelse, teamledere og regnskapsførere. Oppnådd forståelse for nåsituasjon hos KfiOs ledelse
- Så langt mulig tilstrebet å holde stabilt revisjonsteam med kompetanse på de kommunale budsjett- og regnskapsforskriftene

Ikke fungert godt

- Betydelige forskjeller mellom menighetene i forhold til:
  - Klargjøre til regnskapsførerne for føring av regnskap
  - Kvaliteten på den framlagte dokumentasjon
- Individuelle forskjeller på regnskapsførerne m.h.t. arbeidsmetodikk, kompetanse og motivasjon
- Logistikk i forbindelse med årsoppgjørrevisjon
  - Regnskap ferdigmeldes til revisjon uten av dokumentasjon er ferdig
  - Brukes for mye ressurser på oppfølging og etterlysning av signerte regnskaper

Dette medfører merarbeid for revisor og forsinkelse m.h.t. avleggelse av regnskap og revisjonsberetninger

Hva kunne vært gjort annerledes?

- KPMG burde vært tydeligere på å forklare revisors rolle, og dermed minket gapet mellom regnskapsføreres/menigheters forventninger, og KPMGs egen oppfatning av egen rolle
- KPMG har innsett at KfiO/menighetene ikke er moden for en grad av standardisering av regnskapsførertjenesten

Økonomiavdelingens evaluering av KPMGs revisjonsarbeid

KfiOs økonomiavdeling oversendte sin evaluering ved brev av 29.5.2015. Nedenfor er tatt inn resyme av Økonomiavdelingens vurderinger. For nærmere informasjon vises til nevnte brev, som følger vedlagt denne informasjonen.

KfiO regnskapet er tilfredsstillende utført, og de får den support de trenger. De påpeker at noen attestasjoner har vi måttet vente unødvendig lenge på, og purret mange ganger. Dette kan gjelde attestasjoner som er avgjørende for refusjoner fra NAV.

Økonomiavdelingen framholder at de mener at det ved interimrevisjon bør foretas revisjon av første halvår eller første tertial, og ikke ett område, hvor de går i dybden - f.eks. momsrefusjon o.l.

Når det gjelder menighetsregnskap, har det vært store mangler ved regnskapene KfiO har lagt fram, mye forsinkelser og ulik måte å føre regnskap på. Revisors evaluering beskriver dette. Ut fra erfaringer har Økonomiavdelingen tatt grep og mener at man i mye større grad har levert etter forutsetningene i 2015 (2014-regnskapet). I tillegg har KPMG dette året byttet ut nøkkelmedarbeider. Dette har ført til at man har måttet vente på revisjon, delvis hjelpe revisor til å forstå kommunal regnskapspraksis og brukt lang tid. Man opplever at planleggingen av revisjonen har vært for overfladisk, at revisor ikke svarer på henvendelser.

I hovedsak er økonomiavdelingen fornøy med revisor, og kostnadsbildet viser de utfordringer vi har hatt på menighetsregnskap. Det er dog klare forbedringspunkter.

Kostnadsoversikt revisjon perioden 2011 - 2014

Prisskjema fra avtale mellom KfiO og KPMGq

Alle priser eks m.v.a.		
Tjeneste	Pris pr time	Pris pr år
Regnskapsrevisjon for KfiO, inkl. attestasjon av momskompensasjon		kr 160 000
Regnskapsrevisjon for Oslos 57 menigheter, inkl. attestasjon av momskompensasjon		kr 140 000
Tilleggsarbeider	kr. 1100	
Rettledning og bistand	kr. 1100	
Forvaltninsrevisjon	kr. 1 100	

Faktiske revisjonskostnader 2011 - 2014

	KfiO- regnskap	Menighets- regnskap	Viderefakt - Menigheter	SUM	Revisorselskap
2011			11 000	1 806 000	Revisorgruppen
2012	202 500	534 350	258 600	995 450	KPMG
2013	276 925	463 925	179 900	920 750	KPMG
2014	170 000	609 750	229 000	1 008 750	KPMG

Ved sammenligning av revisjonskostnadene i 2011 hvor Revisjonsgruppen hadde revisjon av både KfiO-regnskapet og menighetsregnskapene, er det en nedgang på ca. kr 800.000 fra året 2011 til året 2014 (ca. 70 %). Og reduksjonen er enda større for 2012 (81,4 %) og 2013 (96,1 %).

Tabellen ovenfor viser en økning av kostnader til KfiO-regnskap fra 2012 til 2013 med ca. kr 74.000. En hovedforklaring er et fagseminar hvor KPMG bidro i forhold til felles rutiner for regnskapsføring, dokumentasjon og årsavslutning. Kostnadene for seminaret i 2012, som ble regnskapsført i 2013, ble delt med 50 % på KfiO og 50 % fordelt på menighetene. Fagseminaret var ikke med i kravspesifikasjon fra KfiO eller tilbudet fra KPMG.

I 2013 var det en reduksjon fra kr 258.600 i 2012 til kr 179.900 i 2013 i kolonnen for Viderefakturering. Hovedforklaringen til reduksjonen er færre barnehager som KfiO førte regnskap for, og dermed reduserte revisjonskostnader.

Året 2013 ble det mye ekstraarbeid som revisor bidro med i forbindelse med menighetsregnskapene. Dette skyldtes hovedsakelig én ekstraordinær hendelse som måtte håndteres med ekstern ekspertise. Kostnadene ble regnskapsført i 2014, hvor totalt beløp for revisjon av menighetsregnskap ble kr 609.750. Dette var en økning på ca. 146.000 (31,4 %).

Arbeidsgruppens vurdering er at KfiOs fakturakontroll og kontraktsoppfølging overfor KPMG har vært god. Videre at kostnadene til revisjon av KfiO-regnskapet og menighetsregnskapene i perioden 2011 – 2014, har vært utført med lavere kostander fra KPMG, enn KfiO hadde med tidligere revisorfirma Revisorgruppen.

Forhold som ikke er i tråd med avtalen (kravspesifikasjon og-, tilbud)

1. Planlegging av revisjonsarbeid:

Sitat fra tilbudet fra KPMG:

«Gjennom god planlegging sammen med Kirkelig fellesting i Oslo vil vi sørge for forutsigbarhet og trygghet i forhold til tidspunkter for revisjon og ferdigstilling av årsregnskapet.»

Ut fra innhentet informasjon fra økonomiavdelingen synes det å være ulike oppfatning i hvilken grad dette er oppnådd. Avdelingen mener at ovennevnte målsetning ikke har vært tilstrekkelig ivaretatt siste årene.

I forbindelse med revisjon av årsregnskap 2014, ble det enighet mellom KPMG og KfiO hva som skulle være klart og dokumentert før et regnskap ble meldt klart til revisjon. Dette har i hovedsak blitt fulgt opp fra KfiO.

Dette har bedret forarbeid og dokumentasjon som skal være klar ved revisjon, sammenlignet med tidligere år. Arbeidsgruppen mener dette viser en positiv utvikling og forbedring i KfiOs arbeid, rutiner og prosedyrer.

Arbeidsgruppen mener det er svært viktig at begge parter følger opp og gjennomfører de tiltak en blir enig om i planleggingen av revisjonsarbeidet, og at det settes av tilstrekkelig tid og ressurser for å få gjennomført de revisjonsoppgaver som avtalen fastsetter. Arbeidsgruppen registrerer at KfiOs økonomiavdeling og KPMG har ulik oppfatning m.h.t. om den andre part har fulgt opp tidsplan for revisjonsarbeidet, og om den andre part har vært til stede på avtalte tidspunkt. Arbeidsgruppen vil ikke bedømme det, men mener at avtalte planer for gjennomføring av oppgaver og tidsplan må følges fra begge parter.

2. Omfang

Arbeidsgruppen vurderer informasjonen slik at KPMG ved inngåelse av kontrakt undervurderte omfang og kompleksitet i revisjon av KfiOs virksomhet. Det kan også virke som om KPMGs forventninger til økonomisk-/regnskapsmessig kompetanse i menighetene har vært høyere enn hva som er realiteten. Dette kan ha ført til økt behov for rettleiding og bistand i forhold til antagelser ved inngåelse av avtalen. Dette har bidratt til merarbeid for KPMG og økte kostnader for KfiO.

Ved neste kravspesifikasjon, anbud og kontrakt bør det etterstrebes att den som inngår kontrakt med KfiO, har tilstrekkelig oversikt over omfang, kompleksitet, kompetanse på menighetsnivå m.v. Dette bør drøftes og gjennomtenkes i forkant av utarbeidelse av kravspesifikasjon og anbudsinnhenting og senere ved kontraktsinngåelse.

3. Kompetanse

Sitat fra tilbudet fra KPMG:

«Vi vil bruke vår kompetanse til å forstå Kirkelig fellesråd i Oslos strategiske og forretningsmessige utfordringer og risikoer og de prosesser og kontroller som er etablert for å møte disse.» - - - «En grundig forståelse av Kirkelig fellesråd i Oslos egenart og hvilke, rammebetingelser og risikofaktorer de påvirkes av vil sørge for at vi kan gjennomføre en effektiv og risikodrevet revisjon med fokus på forhold av vesentlig betydning for årsregnskapet og Kirkelig fellesråd i Oslo for øvrig.

Ut fra KPMGs egen evaluering synes det som om KPMG ikke har vært tydelige nok m.h.t. hva som er deres rolle/hva de kan tilby i forhold til regnskapsførerne i KfiOs forventninger til hva de kan tilby.

Videre har KPMG lagt til grunn at det var etablere standardisering av regnskapsføringen, som et vanlig regnskapskontor eller forretningsførere for sameiere og borettslag har etablert.

Det kan tyde på at de ikke har overskuet den virksomheten som KfiO m/ menigheter har, og lagt til grunn en planlegging som ikke har stått i forhold til realitetene. En slik manglende avklaring kan begge parter ha ansvar for.

Økonomiavdelingen mener det bør være egne møter med referat, hvor revisjonen planlegges. KfiO legger opp til å gjøre dette for regnskapsåret 2015 – og presisere det i neste kontrakt om revisjon.

KPMG synes å ha tatt for lett på kompleksitet og lokale variasjoner både menigheter i mellom, og mellom menigheter og team for menighetsregnskap i KfiO/den enkelte regnskapsfører.

4. Sitat fra tilbudet fra KPMG:

“KPMG vil være tilgjengelig og gi rask tilbakemelding”

Ut fra den informasjon arbeidsgruppen har mottatt fra økonomiavdelingen har dette ikke fungert tilfredsstillende de siste årene, sett i forhold til tilbudet KPMG ga KfiO. Det gis heller ikke svar på mail direkte til enkeltpersoner i revisjonsteamet.

Økonomiavdelingen mener at KfiO ofte har måttet purre eller anmode om svar, attestasjon m.v., der det klart er KPMG som skulle ha tatt initiativet. Avdelingen framholder at KfiOs overholder fristene KPMG setter, men at KPMG ikke setter av nok tid til revisjon, eller de kommer på annet tidspunkt enn avtalt. Avdelingens mener at tilgjengelighet og tilbudet om rask tilbakemelding er ikke fulgt opp i tråd med KPMGs tilbud de siste årene i perioden.

Arbeidsgruppen konstaterer at det er ulik oppfatning mellom økonomiavdelingen og KPMG i forhold til ovennevnte. Det blir viktig at KfiO ved anbudsinnhenting av revisjonstjenester for neste 4-årsperiode avklarer med neste revisor hvordan slike forhold kan avklares og følges opp dersom tilsvarende situasjoner oppstår.

Momenter / forslag som ble drøftet i arbeidsgruppen

1. Arbeidsgruppen foreslår at KfiO ber KA gjennomføre en sammenstilling av kravspesifikasjonene ved konkurranse om revisjonstjenester i de største fellestrådene. KA bør vurdere å gi en anbefaling og formulering som medlemmene bør ta med i sine konkurransegrunnlag.

På bakgrunn av ovennevnte forslag har administrasjonen vært i kontakt med KA. Det foreligger ikke utarbeidede momenter og formuleringer som bør inn i

konkurransesgrunnlag for revisjonstjenester. Tilbakemeldingen til KfiO er at KA synes arbeidsgruppens innspill er interessante og høyst relevante, og vedkommende i KA vil følge opp dette.

2. Arbeidsgruppen foreslår at KfiO ber KA se nærmere på vesentlighetsgrensen ved revisjon av fellestråds- og menighetsregnskap, eventuelt i dialog med Den norske revisorforening og Norges kommunerevisorforbund, med sikte på å gi anbefalinger av formuleringer som medlemmene bør ta med i sine konkurransegrunnlag.

Økonomiavdelingen har hatt kontakt med KA om dette. I svar fra KA framgår at problemstillingen er av sentral betydning. Effektivitetskrav og inntjeningskrav synes å være høyere i private revisjonsfirma enn hos offentlig revisjon. Og vesentlighetsgrensen kan bli for høy. Kunsten er å finne den gode balanse, og da er revisors kunnskap og kjennskap til bransjen/virksomheten som fellestråd og menigheter driver, svært viktig.

Det er viktig at fellestråd og revisor i dialog gjennomgår og kommer til enighet bl.a. om vesentlighets-nivået.

Arbeidsgruppens vurdering av økonomifunksjonen

Arbeidsgruppen merker seg at økonomifunksjonen i KfiO over de siste årene har lagt ned et betydelig arbeid på å forbedre interne arbeidsmåter og øke kvaliteten på utført arbeid.

Arbeidsgruppen vil bemerke at det er en direkte sammenheng mellom kvaliteten på regnskapsføringen i KfiO og kostnadene til revisjon, slik også KPMG påpeker i sin evaluering. I og med at bedre regnskaper gir lavere revisjonshonorar, bør kirkevergen og medarbeiderne hans få ros for arbeidet som er lagt ned og få støtte i arbeidet som gjenstår.

Anbefalinger i forbindelse med anbudsprosess for neste revisjonsavtale

1. Interimsrevisjon: Avklare hva som kan forventes av interimsrevisjon, i forbindelse med kravspesifikasjon og tilbud, ved neste anbudsinnhenting
2. KfiOs behov for rettleiding og bistand: Avklare hvilken ordning som forutsettes i forbindelse med løpende rettleiding og bistand, bl.a. hvilke frister som skal gjelde
3. Planlegging og trygghet: Sette opp krav til og rutiner for hvordan felles planlegging for interimsrevisjon og hovedrevisjon/årsoppgjørrevisjon skal være
4. Presentasjon av KfiOs virksomhet: Oppdatere og eventuelt klargjøre presentasjonen av KfiOs virksomhet m/menigheter, i forhold til den som ble gitt ved anbudsinnhenting for perioden 2011 – 2014
5. Kompetanse: Kravspesifikasjonen bør i tillegg til å beskrive hvilke krav en har til kompetanse, spesifisere krav til supplering av personell i det revisjonsteamet som skal gi revisjonstjenester til KfiO. Mål: Sikre nødvendig og tilstrekkelig kontinuitet/kompetanse dersom revisjonsteamet skal suppleres/erstatte ansatte som slutter

6. Tidsfrist/Tid avsatt til revisjon: Det må settes krav til tidsfrist for når revisjon av den enkelte regnskaper skal gjøres/leveres, og at det settes av tilstrekkelig tid til gjennomføring av revisjon av det enkelte regnskap, innenfor gitte frister
7. Revisors attestasjoner og uttalelser: Det bør settes et krav til responstid, når revisor skal avgi attestasjoner, uttalelser mv.
8. Kjennskap og kunnskap om virksomheten: Det er av sentral betydning at revisor har god kjennskap og kunnskap om KfiOs virksomhet, for at det kan utføres tilfredsstillende revisjon. I forbindelse med utarbeiding av konkurransegrunnlaget må KfiO utforme momenter og formuleringer som gir høy vektlegging av kunnskap og kjennskap til fellesrådets og menighetsrådenes virksomhet, og krav om dokumentasjon fra revisjon av denne type virksomhet med tilhørende regelverk på regnskap og andre relevante områder.
9. Konkurransegrunnlag – prioritering ved valg av leverandør: KfiO bør redegjøre for hvilken prioritering en vil ha, relatert til pris, kvalitet, og andre forhold som kompetanse, kunnskap/kjennskap til virksomhet m.v. Dette bør nedfelles i konkurransegrunnlaget.

Vedlegg

Fra KPMG: Evaluering av revisjon utført for Kirkelig Fellesråd i Oslo med menigheter, 29.4.2015

Fra KfiO: Evaluering av revisjon fra økonomiavdelingen, 29.4.2015

Uttrykt vedlegg

Fra KPMG: Tilsvar til økonomiavdelingens evaluering av revisjon, 01.06.2015

VEDLEGG 1

KPMG AS
P.O. Box 7000 Mejerstuen
Sørkedalsveien 8
N-0308 Oslo

Telephone +47 04063
Fax +47 22 60 98 01
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 627 MVA

Kirkelig Fellesråd i Oslo

Deres ref

Arbeidsgruppen nedsatt for å evaluere
revisjonsavtalen mellom KPMG og KFiO

Vår ref

29. april 2015

Evaluering av revisjonen utført for Kirkelig Fellesråd i Oslo med menigheter

Vi viser til forespørsel av 23.04.2015 vedrørende evaluering av revisjonstjenesten i KFiO (Kirkelig Fellesråd i Oslo med menigheter). Vi velger å dele tilbakemeldingen i to – en del relatert til revisjon av selve KFiO og en til revisjon av menighetsregnskapene. Hver av delene er igjen delt inn i

- Planlegging
- Utføring
- Arbeid av revisjons- og rådgivningskarakter som er gjort utover den inngåtte avtalen.

Til slutt i dokumenter har vi tatt inn den etterspurte egenevalueringen av revisjonsarbeidet.

Revisjon av KFiOs regnskaper

Regnskapene til KFiO omfatter drifts- og investeringsregnskap samt tilhørende balanse og noteopplysninger for fellestødet. Økonomiavdelingen er liten og regnskapet er relativt oversiktlig.

Planlegging

Vår revisjonsmetodikk baserer seg på en innledende risikoanalyse som setter retning for vår revisjon gjennom året. For KFiO har vi erfart at det er etablert tilfredsstillende rutiner som muliggjør gjennomføring av revisjonen som forutsatt.

I vår planlegging har vi lagt til grunn at vi skal gjennomføre en interimrevisjon på høsten samt årsoppgjørrevisjon.

I interimrevisjonen har vi hovedsakelig fokus på fellestødet etablerte rutiner for intern kontroll og avstemninger (dokumenterte) – hvordan disse er implementert og testing av hvorvidt de har

Offices in:

Oslo	Heilugesund	Stavanger
Ålesund	Kjevik	Stord
Bergen	Kristiansand	Strømsø
Bodø	Larvik	Trondheim
Elverum	Molde	Tromsø
Finnshov	Narvik	Tynset
Gjøvik	Sandnessjøen	Tvedestrand
Hamar	Bundtostjøen	

KPMG AS, a Norwegian member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International Cooperative ("KPMG International"), a Swiss entity.

Statsautoriserte revisorer - medlemmer av Den norske Revisorerforening.

fungert gjennom perioden. I årsoppgjørrevisjonen har vi hovedsakelig fokus på tallenes riktighet for hele året sett under ett.

Planene er gjennomgått med KFiO i 2011 og 2012 – i 2013 og 2014 har vi vært enige om at vi rullerer de tidligere planene. Samtidig har vi også lagt vekt på å gjøre enkelte endringer i revisjonsplanene vedrørende hva vi gjør og hvordan vi gjør det for at vi ikke skal være helt forutsigbare i vår revisjon.

Tidsfrister er gjennomgått med KFiO ved oppstart av revisjonen og justert behov.

Utføring

Interimsrevisjon skjer mye i form av intervjuer og testing av kontroller (eks. attestasjonsrutiner, avstemninger etc.) Dette skjer gjerne på høsten med rapportering kun dersom det avdekkes svikt i kontrollrutiner eller feil.

I årsoppgjøret har vi fokus på tallenes riktighet. Vi forutsetter at det er KFiO selv som kontrollerer sitt eget regnskap og setter opp / dokumenterer alle resultat- og balanseposter. Vår revisjon vil være etterkontroll av dette materialet.

Arbeid av revisjons- og rådgivningskarakter som er gjort utover den inngåtte avtalen
I forbindelse med skifte av økonomiansvarlig i KFiO fikk regnskapsansvarlig mange nye oppgaver som tidligere hadde ligget på økonomisjefen. Dvs. at det i 2012 og 2013 var behov for kompetanseoppbygging – spesielt relatert til avslutningsposter, finansiering av investeringsregnskapet m.v.

Revisjon av menighetsregnskapene

Menighetsregnskapene består av driftsregnskap, balanse og noter. I tillegg kommer investeringsregnskap for de menighetene som har gjort innkjøp / investeringer som etter sin art og størrelse ifølge de kommunale budsjett- og regnskapsforskriftene skal føres i investeringsregnskapet.

En del av menighetene driver "annen virksomhet" i form av barnehager, frivillighetsentraler osv. I den grad disse virksomhetene konsolideres med menigheten, omfatter vår regnskapsrevisjon også disse virksomhetene.

Revisjon av barnehageregnskapenes rapportering til bydelene (som skal bekreftes av revisor)..... utføres som særattestasjon.

Ved utarbeidelsen av tilbudet forutsatte vi at de 52 menighetene var relativt homogene, samt at regnskapsførerne arbeidet med felles rutiner og maler for dokumentasjon, årsregnskap, noter m.v. Dette viste seg å ikke stemme. Over tid har mange av menighetene utarbeidet egne rutiner for sitt regnskapsarbeid, og regnskapsførerne har ikke vært tilstrekkelig strenge med å følge opp menighetene, men heller tilpasset seg hver og en av dem.

De ulike regnskapsførerne i seksjon for menighetsregnskap har igjen hatt egne rutiner for sitt arbeid, og graden av samarbeid internt i seksjonen er liten.

Planlegging

Årlig møte med regnskapsførerne (etter hvert representert ved teamlederne og økonomisjef i KPiO) hvor vi gjennomgår våre forventninger til dokumentasjon og avstemming, hvilke krav vi har til ferdigstillelse før vi kan påbegynne revisjonen og hvilke rutiner vi forventer skal følges for å sikre at signering av de reviderte regnskapene skjer raskest mulig slik at vi kan utstede vår revisjonsberetning.

Utføring

Generelt

Regnskapsførerne har store forventninger til hva revisor skal kunne bidra med -- både gjennom året og spesielt i årsavslutningsprosessen. De har også høye forventninger til hvilket detaljnivå vi skal ned på når vi reviderer, og forventer at vi skal bidra med veiledning av hver enkelt når de gjør avslutningsposteringer.

Vi erfarer at det er stor variasjon både når det gjelder erfaring og kompetanse, og det har vært unormalt stort sykefravær og bruk av vikarer. Dette setter store krav både til fleksibilitet og opplæring. Det bør være rutiner som sikrer at alle gjør tingene på samme måte, og at man kan erstatte hverandre ved sykdom. I stedet ser vi at arbeid blir liggende, menighetene får ikke svar på sine henvendelser, og ved revisjonen er det ingen som tar ansvar for det "andre har gjort på mine menigheter".

Interimsrevisjon

Interimsrevisjon er gjort hver høst, og vi har hatt fokus på menighetenes egne kontroller på inntekter og kostnader. Det er skrevet nummererte brev til mange av menighetene etter hvert som vi har avdekket svakheter i rutinene knyttet til inntekter, kostnader eller begge deler. Når vi har sendt nummererte brev, forventer vi at menighetsrådet besvarer brevet på en utfyllende måte slik at vi forstår at de har innsett svakheten(e) og faktisk har tenkt å gjøre noe med dem. Dette er ikke alltid tilfelle

Årsoppgjørrevisjon

Årsoppgjørrevisjonen tas etter hvert som regnskapsførerne melder regnskapene ferdige til revisjon. Vi forventer da ferdig avstemte og dokumenterte regnskaper slik at vi kan bygge på dette i vår revisjon. Til tross for årlige gjennomgang av hva vi forventer, opplever vi til dels store mangler i dokumentasjonen når regnskapene meldes klare til revisjon. Dette medfører et betydelig merforbruk av tid og derigjennom ekstra kostnader både for KPMG og KFiO.

Videre erfarer vi at det ikke er god nok kommunikasjon mellom lønnsavdelingen som fører lønninger for mange av menighetene og regnskapsførerne, ikke bare medfører dette ekstraarbeid for revisor, men det er også risiko for at innberetning av lønn og pensjoner ikke blir riktig. Det er også avdekket at menighetene har hatt ansatte som ikke har vært innmeldt i pensjonsordning. Verken lønnsavdelingen eller regnskapsførerne vil lytte til hverandre, og følgelig blir det mange differanser som må dokumenteres og ryddes opp i, og som tar tid utover det man ville ha brukt på tilsvarende revisjon av andre enheter.

Fra revidert regnskap til revisjonsberetning

Når vi har revidert regnskapet, sender regnskapsførerne ut regnskapet til menighetene for signering og retur til oss.

Vi utleverer ikke revisjonsberetning før vi har signert årsregnskap og fullstendighetserklæring samt svar på eventuelle nummererte brev. Det tok flere år før alle fikk dette med seg, og følgelig ble det mange revisjonsberetninger med sen datering.

Revisjonsberetning for 2013 for den siste menigheten ble avlagt i går – 28. april 2015.

Tilbakerapportering til seksjon for menighetsregnskap

Vi har hvert år laget en skriftlig tilbakemelding på hvordan årsavslutningsprosessen og revisjonen har fungert. Disse rapportene er også gjennomgått med ledelsen i KFiO med tanke på en kontinuerlig forbedring av prosessen.

Arbeid av revisjons- og rådgivningskarakter som er gjort utover den inngåtte avtalen

- Opplæringsseminar med regnskapsførerne
- Mye løpende bistand i form av svar på spørsmål som regnskapsførerne og / eller teamlederne har hatt.
- Møter med menigheter der det har vært behov for oppklaringer knyttet til enten samarbeidet med regnskapsførerne, gjennomgang av spesielle regnskapsmessige problemstillinger eller andre forhold som regnskapsførerne ikke selv kan besvare.
- Avleggelse av attestasjoner (ISRS4400 – avtalte kontrollhandlinger) knyttet til investeringsvurderinger i menighetene (selvpålagt bekreftelse til internt bruk i KFiO).
- Revisjon av barnehageregnskapene (spesiell attestasjon til bydelene).
- Oppfølging og diskusjon av tiltak i forhold til nummererte brev til menighetene.
- Mislighetsrevisjon relatert til avdekkede forhold i enkeltmenigheter.
- Bekreftelser i forbindelse med søknad om økte stillingsrammer finansiert av menighetene (selvpålagt bekreftelse til internt bruk i KFiO).
- Bekreftelser til bispedømmerrådet i forbindelse med menigheters søknad om opptak av lån.
- Drøftinger i forbindelse med organisasjonsmessige endringer og endrede arbeidsrutiner i seksjon for menighetsregnskap.

Egenevaluering

Hva har fungert godt

- Revisjon av KFiOs regnskaper – her fungerer rutiner for intern kontroll, og revisjonen kan gjennomføres effektivt.
- Merverdiavgiftskompensasjon.
- Lønnsfunksjonen fungerer tilfredsstillende.
- Samarbeidet både med KFiOs ledelse, teamlederne og regnskapsførerne har i det alt vesentligste fungert godt. Vi mener vi har valgt en kommunikasjonsform som ivaretar den enkeltes kompetansenivå.
- Oppnådd forståelse for nåsituasjonen hos KFiOs ledelse.
- Så langt det har vært praktisk mulig har vi tilstrebet å holde et stabilt revisjonsteam med kompetanse på de kommunale budsjett- og regnskapsforskriftene.

Hva har ikke fungert godt

- Revisjon av menighetenes regnskaper:
  - Betydelige forskjeller mellom menighetene i forhold til å klargjøre til regnskapsfører for føring av regnskapet.
  - Betydelige forskjeller mellom menighetene med hensyn til kvaliteten på den fremlagte dokumentasjonen.
  - Individuelle forskjeller på regnskapsførerne med hensyn til arbeidsmetodikk, kompetanse og motivasjon.

- Logistikk i forbindelse med årsoppgjørrevisjonen
  - Regnskap ferdigmeldes til revisjon uten at dokumentasjonen er ferdig
  - Det brukes for mye ressurser på oppfølging og etterlysning av signerte regnskap m.v. som forsinker prosessen med revisjonsberetningene.

Oppsummert har dette medført merarbeid for revisor og forsinkelser med hensyn til avleggelse av regnskapet.

Hva kunne ha vært gjort annerledes

- Vi burde vært tydeligere på å forklare revisors rolle og derigjennom minsket gapet mellom regnskapsførernes (og menighetenes) forventninger og vår oppfatning av egen rolle.
- Ved planleggingen av revisjonen la vi til grunn at det kunne etableres en tilsvarende organisering som et "vanlig" regnskapskontor eller forretningsførere for sameier og borettslag tilsvarende det man finner i eks vis OBOS eller ABBL. Vi mener dette fortsatt er en god ide, men har innsett at organisasjonen ennå ikke er moden for en slik grad av standardisering av regnskapsførertjenesten.

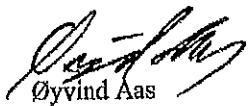
Vi håper ovenstående besvarer arbeidsgruppens spørsmål:

«Utvalget innhenter informasjon om hvordan KPMG planla og gjennomførte sitt revisjonsarbeid i avtaleperioden 2011 – 2014, både løpende gjennom året og i forbindelse med årsavslutninger. Herunder skal beskrives hvilket arbeid av revisjons- og rådgivningskarakter som er gjort ut over den inngåtte avtalen». I tillegg ber vi om en evaluering av samarbeidet, og en egnevaluering av egen innsats.

Dersom det skulle være behov for en nærmere diskusjon av ovenstående står vi med glede til disposisjon.

Vennlig hilsen
KPMG AS

Ole Christian Fongaard
Partner - statsautorisert revisor

Øyvind Aas
Manager - oppdragsansvarlig

NOTAT

EVALUERING AV REVISJON FRA ØKONOMIAVDELINGEN

Evalueringen er skjedd gjennom innspill på et avdelingsmøte hvor alle ansatte var invitert. Disse innspillene ble redigert sammen i dette notatet som senere er behandlet i teamledermøte.

Vi har valgt å avgi en rapport for hele økonomiavdelingen. Alle team (KfiO regnskap, menighetsregnskap og lønn) har bidratt.

Som utgangspunkt for diskusjonen, og også dette notatet var Tore Forsets sammendrag av kravspesifikasjonen som alle ansatte hadde fått.

1. Utførelse av revisjon

Revisjonen gjennomføres ved en interimrevisjon om høsten, og hovedrevisjonen når regnskapene er ferdige fra februar.

Revisor har valgt å ha fokus på ett område i interimrevisjonen, der de går i dybden.

Økonomiavdelingen hadde heller ønsket at de hadde hatt en bredere revisjon på regnskapet for den første delen av regnskapsåret, f.eks. første halvår eller de første to tertialene. Hvis de hadde gjort det hadde det vært et mindre tidsspenn å konsentrere seg om i hovedrevisjonen. Det kan i midlertid være fornuftig noen ganger å sette fokus på enkelte områder som mva-behandling etc.

Forut fra hovedrevisjonen har avdelingen sammen med revisor gjennomgått dokumentasjonskrav og fokusområder. I 2013 ble det gjort på et avdelingsmøte, mens vi i 2014 hadde to møter hvor Hilde Loftum og Tor Fredrik Wisløff gjennomgikk dette med revisor. I 2014 resulterte dette i et ganske omfattende notat som senere ble gjennomgått med hele avdelingen. Dette at man på forhånd blir enige om hva revisor skal ha av dokumentasjon er positivt for alle parter.

Revisjon av KfiO's regnskap ble gjort av Øyvind Aas (manager og hovedkontakt for oss) med noe bistand fra en revisjonsmedarbeider. Dette ble gjort før fremleggelse av regnskapet på fellesrådsmøtet 26. februar, og var i hovedsak klart innen Økonomiforskriften regnskapsfrist 15. februar. KfiO regnskap er i det store og hele godt fornøyd med revisor, og får den bistanden vi trenger.

Menighetsregnskap hadde første pulje med revisjon i uke 11. Det var meldt 16 menigheter ferdig til revisjon. Team som kom var stort sett nytt, og brukte lang tid på revisjonen, selv av relativt enkle regnskaper. Dette medførte av det kun var 6 regnskap som ble revidert. Deretter gikk det flere uker før revisorene kom tilbake, og de har hele tiden ligget på etterskudd i forhold til regnskap som er meldt ferdig til revisjon. Generelt har vi inntrykk av at revisor setter av alt for lite tid når de kommer.

Kompetansen til det revisorteamet som har vært hos oss i år har vært vesentlig dårligere enn de siste årene. Jeanette Vik som de siste årene har ledet arbeidet hos oss har sluttet, og kvaliteten på de som har overtatt er vesentlig dårligere. De kjenner ikke den kirkelige Økonomiforskriften / kommunale regnskapsprinsipper, og føler seg usikre på mange områder, og det virker som de har liten praktisk regnskapserfaring. Vi har til dels måttet bruke tid på å lære dem opp, og dels ikke fått svar på

spørsmål. Øyvind Aas som er manager og vår kontaktperson har omtrent ikke vært til stede ved revisjon av menighetsregnskap. Dette er veldig synd, for Øyvind Aas er svært dyktig, har bakgrunn fra kommunerevisjon og flink til å finne løsninger på utfordringer.

Vi har også inntrykk av at man bruker alt for lang tid på enkelte oppgaver. Regnskaper som er svært enkle, og ikke burde ta lang tid å gjennomgå kan de bruke en hel dag på.

Balansen er vesentlig når det gjelder forståelse av et regnskap, og ikke minst som en inngangsportal for revisjon av et regnskap. Revisor bør hvert år gjennomgå balansen, og spesielt se på poster som står urørt mellom to regnskapsår. Revisors gjennomgang av balansen i menighetsregnskapene er mangelfull.

Revisor ønsker å sende revisjonsberetninger til alle menigheter når alt er ferdig. Dette innebærer at de fleste menigheter ikke har revisjonsberetning når de avholdet menighetsmøtet hvor årsregnskapet behandles.

2. Revisors attestasjoner og uttalelser.

Dette gjøres slik det skal, men vi må i stor grad purre på KPMG for å få det gjort. Når det f.eks. gjelder krav til NAV kan det stå om store beløp, og det stresser Kfio's saksbehandlere når KPMG venter til noen dager før fristen med å behandle saken.

3. KPMG skal gjøre avtaler om frister for attestasjonsoppgaver.

Med unntak av mva oppgaver er det stort sett vi som tar initiativet.

4. Plan for revisjonsutførelse

Dette gjøres for overfladisk. Vi bør ha et møte med referat hvor planene legges.

5. Interims revisjon.

Interims revisjon avholdes om høsten. KPMG bruker denne til å trenge dypere innen et konkret område. Økonomiavdelingen hadde heller ønsket at de reviderte et halvt år, eller to tertialer slik at man hadde et kortere tidsspenn å konsentrere seg om i hovedrevisjonen.

6. Møter med økonomiavdelingen

Slike møter hadde vi flere av vedr. menighetsregnskap i 2014, hvilket var konstruktivt og bra. Det har også vært møter med lønn vedr. konkrete problemstillinger, f.eks. avstemming av pensjonskostnader. Møter vedr. mer generelle temaer hadde vært ønskelig både for Kfio regnskap, menighetsregnskap og Lønn.

7. Rettledning og bistand

KPMG har bedt om at henvendelser og bistand gjennom året skal skje til en mailkonto alle i revisjonsteamet har tilgang til. Dette fungerte rett etter at den ble opprettet, men senere har den ikke fungert. Det er sendt inn spørsmål for flere måneder siden som ikke er besvart.

Også mailer direkte til revisor forblir ubesvart i lang tid, og til tross for purringer.

Spørsmål og rettleiding når revisorene er til stede er (som tidligere nevnt) blitt mye dårligere det siste året. Hvis vi får Øyvind Aas i tale får vi gode svar, men øvrige medarbeidere har mangelfull kompetanse.

Økonomiavdelingen har hatt forventninger om managers tilstedeværelse ved hovedrevisjonen i mye større grad enn det som har vært tilfelle. Spesielt ved revisjon av 2014 regnskapet hvor seniorrevisor som skulle være bærer av kontinuitet har savnet vært påtagelig. Når man bytter ut seniorrevisor bør dette hensyntas ved planleggingen av revisorteamets tilstedeværelse.

8. Workshop

Høsten 2012 og våren 2013 ble det kjørt flere workshops for å få til ensrettede rutiner på menighetsregnskap. I ettertid kan vi si at disse ikke fungerte etter hensikten.

Høsten 2013 hadde vi en seanse som oppstart på revisjonen, hvilket var positivt. I 2014 hadde vi ikke noen workshop.

Intensjonen bak dette er veldig positiv, og vi har ønske å få til slike treffpunkter.

9 Planlegging og trygghet

Dette er et ønske vi deler med KPMG. Både for dem og oss er det en fordel med forutsigbarhet slik at man kan planlegge best mulig. I forbindelse med 2012 og 2013 regnskapene klaget revisor på at regnskaper ble meldt ferdige, og når de kom for å revidere var det store mangler. For å forhindre dette ved revisjon av 2014 regnskapet ble vi enige med revisor hva som skulle være klart og dokumentert før et regnskap ble meldt klart til revisjon. Dette opplever vi i hovedsak er oppfylt fra KfIO's side, men nå er det revisor som ikke har kommet når de har lovet, eller ikke gjort tilstrekkelig jobb når de har vært hos oss.

TFW

29.4.2015